

● نقد و معرفی کتاب

موضوع‌های خاورمیانه‌ای

مرکز دراسات الشرق الاوسط، اردن: التقرير، عناوین الشرق اوسطیه، ۲۰۰۰.

همچنین بررسی جایگاه و نقش خاورمیانه در نظام بین‌الملل و روابط بین‌المللی با در نظر گرفتن جوانب سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و به‌ویژه جنبهٔ عقلانیت و راهبردی آن اشاره کرد.

نتایج حاصل از انجام طرح‌های تحقیقات علمی فوق‌الذکر از دیدگاه مرکز مزبور را می‌توان در تبیین اهداف عالی ملت‌های عرب که در برگزیده رشد و تعالی، دگرگون‌سازی، قوام و استقلال و به‌ویژه بازگشایی جوامع عربی به روی تمامی نواندیشان و نوپردازان فکری و سیاسی در جهان می‌باشد ارزیابی کرد.

اهدافی که برای مرکز مطالعات خاورمیانه متصور می‌باشد عبارتند از:

- توسعه مطالعات و ارائه مشاوره‌های علمی که در دگرگون‌سازی جامعه اردن از حیث رشد و توسعه تمامی زمینه‌ها مؤثر می‌باشد، همچنین هر آنچه که خدمت به جهان عرب و حمایت از استقلال و تمامیت ارضی آنها را

قبل از پرداختن به معرفی سلسله نوشتار موضوع‌های خاورمیانه‌ای، ابتدا لازم است نسبت به مرکز مطالعات خاورمیانه‌ای اردن شناخت مختصری حاصل نماییم.

مرکز مزبور به عنوان یک مرکز مستقل علمی در تاریخ دهم مارس ۱۹۹۱ در اردن به سردبیری آقای جواد الحمد تأسیس شد. فعالیت‌های این مرکز به طور عمده در راستای اجرای تحقیقات، مطالعات، ارائه مشاوره‌های علمی و برپایی سمینارها، میزگردها و سلسله مباحث پژوهشی خاص پیرامون منطقه خاورمیانه می‌باشد.

از جمله فعالیت‌های مرکز مزبور می‌توان به انجام تحقیقات پیرامون جنگ‌های اعراب با اسرائیل و چالش‌های فراروی آن، روند سازش خاورمیانه، روند تحولات در مناطق مختلف عربی و اسلامی (از ابعاد گوناگون سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی)،

دربگیرد.

- ترویج نخبه‌گرایی و شناسایی فرهیختگان اردنی، عرب و مسلمان همراه با بستر سازی فرهنگی و عقلانی در راستای مصالح و منافع ملی و سرزمینی اعراب.

- توسعه و گسترش اطلاعات دقیق علمی برای محققان و حمایت از مبتکران آنها
- سهم شدن در رشد و توسعه فرهنگی، عقلانی و سیاسی اردن و منطقه خاورمیانه تا سر حدامکان.

اما کتاب موضوع‌های خاورمیانه‌ای در برگزیده سلسله مباحث مربوط به منطقه خاورمیانه می‌باشد که برحسب تحولات جاری در این منطقه از سوی مرکز مطالعات خاورمیانه امان به رشته تحریر درآمده و می‌آید. کتاب حاضر از سه بخش مقالات پژوهشی، گزارش سمینارها و ترجمه مقالات تکوین یافته است. مرکز مزبور در پی‌گیری مباحث گذشته خود کتابنامه پایان قرن بیستم مرکز را به مباحث و موضوع‌های عمده زیر شامل:

- بررسی تعامل عراق با محاصره بین‌المللی.

- اعراب، اسرائیل و آینده دولت یهودی.

به عنوان دو تحول مهم خاورمیانه که از سوی نظام بین‌المللی نیز مورد توجه و اهتمام می‌باشد اختصاص داده است.

دکتر سعد ناجی جواد استاد علوم

سیاسی دانشگاه بغداد در نوشتار خود پیرامون موضوع پژوهشی خود در زمینه تعامل عراق با محاصره بین‌المللی می‌نویسد: با پایان یافتن قرن بیستم محاصره همه جانبه برعلیه کشورش با وجود گذشت نه سال همچنان ادامه می‌یابد. بنابه اعتقاد وی دلیل وضع محاصره کامل برعلیه عراق تنها اشغال کویت توسط کشورش نمی‌باشد و چنین اعتقادی راباطل می‌شمارد. دکتر جواد معتقد است سیاست‌های فعلی امریکا در منطقه خلیج فارس متأثر از تحولات دهه هفتاد است، دهه‌ای که سیاست‌های گوناگونی را عراق از سوی ایالات متحده برعلیه خود شاهد بوده است، تا آنجا که هدف امریکا را به مثابه سیطره بر کشورش توجیه می‌نماید. به اعتقاد وی سرآغاز سیاست‌های مبتنی بر محاصره همه جانبه عراق پس از امضای معاهده عراق با اتحاد جماهیر شوروی (سابق) در سال ۱۹۷۴ برمی‌گردد. یادداشت‌های حمایتی ریچارد نیکسون رئیس جمهوری وقت امریکا از قائله جنبش مسلحانه در کردستان عراق که نهایتاً به رویارویی و درگیری نظامی ارتش عراق با کردستان خودمختار تا سال ۱۹۷۵ انجامید سند تاریخی است که وی در اثبات مدعای خود به کار می‌گیرد. این رویکرد امریکا به اعتقاد نویسنده تا سقوط شاه ایران و روی کار آمدن انقلاب اسلامی در ایران ادامه یافته و از این پس با هدف کاهش زرادخانه‌های نظامی ایران و

بخش‌های خصوصی، بهره‌گیری از ذخایر موجود، تلاش جهت افزایش سهم تولید داخلی در بخش‌های صنعتی و کشاورزی و بالاخره بسیج همگانی در جهت پیشگیری، درمان و آموزش می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد محاصره همه جانبه غرب به‌ویژه آمریکا بر علیه عراق عملاً ناموفق بوده است.

بررسی وضعیت شهروندان عرب یهودی پژوهش دیگری است که کتاب موضوع‌های خاورمیانه‌ای بدان پرداخته است. این وضعیت از حیث جمعیت‌شناسی، فعالیت‌های سیاسی آنان و ناهمگونی دو تیره یهودیان عرب و غیرعرب به چالش میان آنان انجامیده است. این موضوع مورد توجه سردبیر مرکز و نویسنده آن می‌باشد. در حقیقت این پژوهش در پی آن است تا وانمود سازد که: بازگشت حزب کار در انتخابات پیشین اسرائیل مانع روند دیدگاه‌های همپایه اروپا و آمریکا گردیده و به عبارتی به چالش نقش اسرائیل در منطقه منجر شده است. هر چند که اسرائیل با اختلافات بسیار درون حاکمیتی از جمله اختلافات سیاسی، مذهبی و امنیتی همچنان آینده دولت عبری زبان اسرائیل را با مخاطره مواجه می‌سازد و به نوعی نشانگر تجدید شکاف‌ها و انشقاق میان گروه‌ها و دستجات مختلف همچون خلیف خود در دوره حاکمیت "یهودا" قبل از میلاد مسیح می‌باشد.

عراق و تضعیف ماشین جنگی هر دو کشور به استناد گفته هنری کیسینجر جنگ هشت ساله را مشتمل ساخت و در طول جنگ از هرگونه تلاش بین‌المللی نیز در جهت توقف آن جلوگیری نمود. وی مرحله پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و بروز حالت آتش‌بس میان عراق و ایران را از سوی آمریکا و به ویژه اسرائیل خطرناک توصیف کرده و در جهت تضعیف اقتصاد کشورش از سوی آمریکا- با رأی کنگره آمریکا که به توقف صادرات غلات به عراق انجامید- ارزیابی می‌کند. از سوی دیگر بروز نوسانات در قیمت جهانی نفت با هدایت آمریکا و حمایت کشورهای شورای همکاری خلیج فارس عراق را پس از اخطار صدام در اجلاس سران در بغداد در سال ۱۹۹۰ ناچار از اشغال کویت کرد.

نویسنده نتیجه می‌گیرد مقطع پس از دهه نود در جهت همسویی سیاست‌های آمریکا و اسرائیل در تضعیف و اضمحلال کامل عراق رقم می‌خورد.

دکتر جواد در بخش دیگر نوشتار خود طبیعت محاصره را از جوانب مختلف حقوقی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به‌ویژه بهداشتی مورد بررسی قرار می‌دهد.

آنگاه در پایان با توجه به راه‌کارهای متناسب با دوران محاصره اقتصادی از جمله برقراری نظام سهمیه‌بندی و تقویت نظام توزیع دولتی (تعاونی)، آزادسازی واردات در

دمکراتیزه شدن آن کشور و جهان عرب محور کسفرانس‌هایی است که از سوی این مرکز برنامه‌ریزی و اجرا گردیده است.

این مرکز تاکنون نزدیک به ۴۵ عنوان کتاب پیرامون مباحث مربوط به امنیت جهان عرب، روند سازش اعراب و اسرائیل، انتفاضه و نقش آن در آزادسازی سرزمین‌های فلسطینیان، خاورمیانه و چشم‌انداز آینده‌آن، مباحث ژئواکونومی، ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیکی خاورمیانه منتشر ساخته است.

مجتبی فردوسی‌پور

مرکز مطالعات خلیج فارس و خاورمیانه

وجود اعراب به میزان ۱۸ درصد ساکنان اراضی اشغالی براین نشست درون حاکمیتی اسرائیل افزوده است و به نوعی نمایشگر جنگ دمکراتیک (مردم سالاری) می‌باشد، تا آنجا که با وجود همراهی حکومت خودگردان فلسطین با حاکمان اسرایلی آینده و نقش اشغالگران فلسطین را بسیار دشوارتر از گذشته کرده است.

در بخش دیگر این کتاب تحولات اردن پس از ملک حسین و چالش‌های مرحله جدید در حاکمیت عبدالله دوم به تصویر کشیده شده است. حجم تحولات سیاسی، اقتصادی، منطقه‌ای و بین‌المللی پیرامون اردن و روند

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی